

הלכות ערובי תחומין סימן תמו תיו

רפא באר הגולה

ט שם פנקאד ל"ח
ולשון רמב"ם פנק
ח מהלכות ערובין
י רמב"ם שם וסמ"ג
כ כרחוק י"ג ל"ס
כמ הרי"ף ונראה ש
פנקאד קמא דיוסי
טוב, וכן פסק
הרמב"ם פנקאד הנדון

שערב בה הראשון, (כד) *שאניו צריך לומר כלום, שפער קרא שם ערוב, ואם-כן אינו מכין כלום:
ג (כה) ט"ה שאמרנו שיש לו לערב שני ערובין בשתי רוחות לשני הנמים, הוא (כו) שיהיה אפשר לו
להגיע לכל אחד משני הערובים ביום הראשון, אבל אם אי אפשר להגיע לערוב של יום השני ביום
הראשון אין ערוב השני ערוב, שהערוב מצותו שיהיה בסעודה (כו) הראויה מבעוד יום, וזה הואיל ואינו
יכול להגיע לזה הערוב ביום הראשון הרי זו אינה ראויה מבעוד יום. כיצד, הרי שהנחת ערובו ברחוק
אלפים אמה מביתו לרוח מזרח וסמך עליו ליום ראשון, והנחת ערוב שני ברחוק אמה אחת או מאה או
אלף ברוח מערב וסמך עליו ליום שני, אין זה השני ערוב, שהרי ביום הראשון אין זה ערוב השני ראוי
לו מבעוד יום לפי שאינו יכול להגיע אליו, שהרי לא נשאר לו ברוח מערב כלום, אבל אם הנחת ערובו
ברחוק אלף וחמש מאות מביתו ברוח מזרח וסמך עליו ליום ראשון, והנחת ערוב שני (כח) רחוק מביתו
לרוח מערב (כט) בתוך חמש מאות אמה וסמך עליו ליום השני, הרי זה ערוב, שהרי אפשר שיהגיע לו
ביום הראשון: ד יום-הכפורים הרי הוא כשבת, (ל) בין לענין יערובי-תצרות בין לענין יערובי-תחומין:
ה מיום-טוב נהג בו ערובי-תחומין (לא) אבל לא ערובי-תצרות:

הלכות ראש חדש

תיו ובו סעיף אחר:

א (6) (א) ראש-חדש מתר בעשיית מלאכה. (3) (ב) *והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה

באר היטב

ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח ביום פלוני, דגמת קדוש החדש שהנה מקשה.
ובמנהגים כתב: כשקוראים החדש א"א ב'קרב', כדי שלא יתא רק כ"א תבות כמנן
השם של אהיה, וגמטריא א"ד טוב: (3) והנשים. לפי שלא פקדו נזמין לעגל.

באר הגולה

לענין שני ימים טובים של זליות. והנה כל זה לענין לבתולה, אבל בדיעבד,
אפילו כשערב פת וקרא עליו שם ערוב ביום-טוב ראשון של זליות לצורך
מסר ונהניו שהניחו על תנאי: אם היום קדש ולמחר חל אין בערובי כלום,
ואם היום חל ולמחר קדש אני מניחו לערב ערב'. בדיעבד מהני, ודוקא
לענין משבת ליום-טוב או מיום-טוב לשבת מחמתן אפילו בדיעבד כשערב
פת שלא ערב מאתמול, אבל לא לענין יום-טוב של זליות ואלה רבה בסימן
תקכח סעיף ב, עין שם טעמו, והביאו הפריימג'ים: * שאניו צריך לומר
כלום, שפער קרא וכו'. עין ב"ח וט"ו דלכתחלה אסור לומר דהוא לשם
ערוב למחר, דבזה מוכחא מילתא דהניחו לשם ערוב ונראה כמכין, דאף דאינו
צריך לומר, על-ידי אמירתו גרע פסי, ודומא דרישא לענין שערב ברגלי דגם
כן אינו צריך לומר, ואפילו הכי פסק בשלחן-ערוך דאסור לומר, עין שם, וכן
פסק האלה רבה, ומכל מקום בדיעבד כשערב דהוא לשם ערוב לא נחבטל
על-ידיה, כיון דעל-פי דין אינו צריך לומר, אמירתו לא מבטל הדבר, כן
כתבו ב"ח ואלה רבה וכתב"ו הדבר סתום, ויפי מה שהגיהו ה"ד-אפרים
נראה שגם הוא סובר כן:

* והנשים שנוהגות. צריך עיון בכנות המספר, אם לדעתו על-גילנים מצד
מנהג מחכמות כל הנשים להג כן מצד שהוא מנהג קדום שאומותים

ה (לא) אבל לא ערובי-תצרות. משום דאין אסור הוצאה ביום-טוב. ועין בסימן תיקח באחרונים, דמכל מקום כשערב ערובי-
תצרות לשבת יכלל גם יום-טוב, משום דברים שאין צריך היום כלל, דאסור גם ביום-טוב בלא ערוב:

א (א) ראש-חדש וכו'. מנהג קדמוניו (6) לברך את החדש בשבת שלפני ראש-חדש¹, חוץ מלפני ראש-חדש תשרי, וקמו לזה: (ג) "בפסח
ליום חגנו". ויש מקומות שאין נוהגין לברך ראש-חדש אב משום (ג) שהוא חדש של פרעניות². ואין ברפת ראש-חדש קדושה החדש שהיה
מלפנים, (ד) אלא שמודרעים להעולם מתי יחול ראש-חדש (ה) ויזהרו בכל הלכות החדש³. ומכל מקום נהגו לעמוד⁴ בשעת אמירת ראש-חדש
פלוני⁵ ביום פלוני⁶, דגמת קדוש החדש שהיה מעמד⁷ [מ"א] (ב) והנשים שנוהגות. אבל אם נהגו (1) אנשים, אין זה מנהג כפלוני⁸:

שער היטב

(טו) ובה פלי עלמא מוריס, הרשב"א (בפכודת-הקדש והריטב"א) בחידושי שנה לשלוני שם: ודוקא במיתא את שניהם מערב-יום-טוב, אבל לערב ערב-יום-
טוב למזרח ולמחר ערב-שבת למערב לא נורוצה לומר אפילו באותו הפת, כדמחכא מסוף דבריו וכן מדבור הפתחיל ואלא הא' וכו', עין שם, לפי שאין
מערבין לבתולה מיום-טוב לשבת: ואף-על-פי שאמר דתחלת היום קונה ערוב, ושבת מכינה לעצמה? כיון שהוא מניח פת ביום-טוב לבתולה או אפילו מערב
בשני ברגליו, מוכחא מילתא כיון דאמרי הנה נאסר ברוח זה וצקשו הבר, נראה כמכין מיום-טוב לשבת, עד כאן לשון הרשב"א, ולא מצינו בפכודת-הקדש
שחזר מזה, וכתא גונא פתב הריטב"א, עין שם, דהרי כעושה הנהגה מתחלה מיום-טוב לשבת ואף בדיעבד לא מנהג. ומה שאמר: מערב לשני רוחות, הוא
דוקא כשמניח פת מערב-יום-טוב לשני רוחות, כמו שכתבו הרשב"א והריטב"א, והפרישה פתב זה מסבא דנפשה, והעתיקו האלה רבה לדניא, וכן פסק
הס"א-אדם, ויש מן האחרונים שחלקו עליו [עין ט"ו], ולא נאו דברי הרשב"א והריטב"א אלו, אחר-כך קצאמי שגם בבית-מאיר העיר מדברי הריטב"א:
(טז) ולענין דעתי אפשר קצת להסביר, משום דבין-השמשות הוא זמן קצת ערוב והוא ספק יום ראשון או שני, ע"כ צריך שיהיה ראוי לו לכא ולאלא אף
אם יום ראשון הוא: (6) מן-אברתם בשם בעל ראיס, וכן הוא באור ורוע הלכות ראש-חדש ובאפודתם, ועין שם שגם נסח מ' ששעשה נסים' נוסף בהם⁸ וזו
תפלות שהי נוהגין בעת ההיא (ומרו)⁹: (3) צריך השעם הוא, דכיון דראש-חדש תשרי הוא יום-טוב של ראש-המשנה, למותר לתקור זאת מקום, ופשוט:
(ג) מחצית-השקל ופשוט: (7) מן-אברתם בשם ספר ראיס, וכן פתב באור ורוע: (5) אור ורוע: (1) פרי חדש, וכן פתב בריי"ס, והוא כשערי-תשובה:

(ג) *הוא מנהג טוב: הגה ואם המנהג לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות קצתן, (ד) אוליין בטר (א) [ג] המנהג (בי): מלאכה הוא מורה, וכבר יכתב פסוקו כח, ע"ש, וכן משפיע ח"ג סיומן רמז שנהגו אסור לטות וקטר בחפירה, ע"ש בטעם הדבר, והכל לפי המנהג:

שערי תשובה

[ג] המנהג, עין בה"ט, וכן בפר"ח דבריו יוסף סיומן מה שאנשים הנוהגים שלא לעשות מלאכה הוא מורה, וכבר יכתב פסוקו כח, ע"ש, וכן משפיע ח"ג סיומן רמז שנהגו אסור לטות וקטר בחפירה, ע"ש בטעם הדבר, והכל לפי המנהג:

נמן להם ראש-חודש ליו"ט, טו: (א) המנהג, דמקרא הכי קבילו עליוה, ב"י, ודוקא כשהתנו בפרוש, אבל בסתם אין להקל להם כלל, כנה"ג, ואף במקום שנהגין לעשות אין להפיל יכול לבשה, ולעבדו העברים אין יכול לבקשן מלאכה בכה, ובקצתו מותר אפילו מלאכה בכה, ב"ח, ע"ש. נהגו קצת להתענות ער"ח, ואם חל ר"ח ביום א' מתענין ביום ה', ב"ח סיומן תרפו ומנהגים, ואם חל ר"ח בשבת מתענין ביום ו', וכ"מ סיומן תע. אבל הרמ"ע כתב בתשובה, דלעולם יש להתענות יום הכניסה שלפני המולד: ושמעתי שהמקל מנה"ר סרוק התענה ביום המולד עד שהגיע המולד, ואז אכל אפילו חל המולד בחצי היום; ועכ"פ מי שיש לו מנהג צריך לנהג כך ואסור לשנותו עד שיתיר לו

באור הלכה

החידושים בו ברה, וכשאר דברים הסתרים שבנות ישאלו קבלו עליהם מומנים קדמונים, שבדאי כל הדורות מחזיקים לנהג כן, או נפנתו רק לומר ראשה שנהגתו כן הוא מנהג טוב ונגם אין ראשה לחור ממנהג זה, וכמו כל מנהג של מצוה שאין להחירו, וכדמכח בבית יוסף בשם שבלי' לטות, אבל להתחלה אין כל אשה מחזיקת לנהג כן אף מצד המנהג, ומדבריו רבנו יצחק (ומכאן בבית יוסף) שכתב דלאותן שנהגו וכו', וכן מהם שפסקים שם וזה לשונו: והנה להן לאסור כל מלאכה וכו' או להחיר וכו', עין שם, משמע דאף מצד המנהג אינה מחזיקת כל אשה לנהג כן, רק למי שפטר במנהג זה, אבל לא שהוא מנהג לכל ישראל, שכל אשה ואשה בכל דור ודור מחזיקת לנהג כן מצד "אל תטש תורת אביך", וכן משמע בלשון מהגאונים אברהם סע"ף קטן ג בשם בית יוסף ושארי פוסקים דבגני דידן הדבר תלוי, עין שם, אלא דבאמת, אף אם יגמא ודעת רבנו יצחק להקל בזה, מכל מקום אין להקל, כי מרב הפוסקים הראשונים משמע שאין הדבר תלוי כלל בגני דידן, אלא מצוות ועומדות הן מאומותיהם מודעות קדומים, עין שבלי' לטות שכתב שבה קבועהו לחק מימות משה רבנו, וכן דעת הרמב"ם והאור נרע שכתבו בסתם "עשים אסורות במלאכה", וכן משמע באשכול וכן דעת אבודקם וכן משמע בספר הפניני, וכן מוכח דעת רש"י ותוספות במגלה ובשארי מקומות, ואלא כמשמעות רבנו יצחק שנהג המנהג חדש בעניניו ושהנהגו שלא ע"פ ש"ס שלנו רק ע"פ הירושלמי, עין שם, ונגם מהגאונים סע"ף קטן ג אין סתירה, דאף לדברינו שכל אשה צריכה לקבל עליה מנהג זה, הנה דאינה ראשה על-פני פנים לעשות יום זה כחל משל לצטק בכל המלאכות, ולענין זה מצוות ועומדות מזימים קדמונים, אבל לענין שלא תצטק בשום מלאכה תלוי הדבר במנהגה, ואם משעה שגדלה נהגה לעשות מקצת מלאכות, אין לאסור עליה, שכל זה אינה מצוה כלל, שבה לא היה מעולם מנהג שנה לכל ישראל, ונגם בזמנים קדמונים יש שנהגו לעשות קצת מלאכות ויש שקדשו עצמם ולא עשו בשום מלאכה, אלא דאם היא בעצמה נהגה מתחלה שלא לעשות שום מלאכה או בסתם, מר קבולה עליה לפרש מכל מלאכה, ועל אפן זה אמורים דברי מהגאונים ואין סתירה כלל מדבריו, שגם הוא מודה שעל-פני פנים כל בתי ישראל מחזיקת לנהג לפרש על-פני פנים מקצת מלאכות ושינה אחר ביום זה לשאר ימות החל: * [הוא] מנהג טוב, ב"ח כתב שיטה אבדקו בזה, ולדבריו תאי מקנה לא לאחמורי אנשיא קאמי ולימנן ביום זה ממלאכה, רק לאקולי, ויטנו דהו בעצמן אם רוצין לעשות מלאכה אפילו מלאכה בכה בנדאי מותר, אלא דאין הפעל ראשי לבקש לעשות מלאכה ונחין ממלאכת הבית כבשול ונאפה וכו' וכו', והוסף עוד, דלאו דוקא לאשתו אין הפעל יכול לבשה, אלא אפילו למשתרע ג"ס אין יכול לבקש ובשביל זה קרא הקתוב לערב ראש-חודש יום המעשה ולא ראש-חודש, עין שם, אלא שיש חילוק בדבר, דלמשתרע אינו יכול לבקש ממלאכה בכה, ולאשתו אינו יכול לבקש בשום מלאכה אף לקלה, עין שם; אכן מכל הפוסקים שהבאתי למעלה לא משמע מדבריו, אלא דיש מצוה להנשים למעט בראש-חודש ממלאכה וימציאל אחר בזה, וכל לקפה למלאכה, גם מה שמשמע מדבריו, דלמחר ותוספות הוא רק לענין שאינו יכול לבקש למשתרע בראש-חודש לעשות מלאכה בכה ונהגין אף להשפירין למלאכה זו והם פוסקים בה תמיד, מפשטות לשון ותוספות למחר זה משמע דמלאכות כבודות מדינא אסור לכל, אכן בין כך ובין כך הוא דבר חדש שלא נהגו בפוסקים, דהוא רק מרוץ חד ותוספות דאסור מדינא מלאכות כבודות, ושארי פוסקים אין סוברין כן.

משנה ברורה

(ג) הוא מנהג טוב. לפי שלא פקדו נזמיהו לעגל⁽¹⁾, נמן להם ראש-חודש ליום-טו⁽²⁾ [טו]. ויש עוד טעמים, עין באלוהו רבא. וכן בבאור הלכה: (ד) אוליין בטר המנהג. דבנדאי מעקרא אדעתא דהכי קבילו עליהו לנהג⁽³⁾. ותיבא דידעין שנהגו בסתם, (ו) אין להם להקל בשום מלאכה⁽⁴⁾. וכן באור הלכה. אם היה ראש-חודש שני ימים, יש דעות בפוסקים: (ח) יש שכתבו דצריכין להיות בטלין שני ימים ממלאכתם, (ט) ויש שכתבו דזה תלוי במנהג המקום⁽⁵⁾ [וכן משמע מפר"מ מגדים]; ומכל מקום אף לדעת זו אין להם להקל רק יום ראשון של ראש-חודש שהוא השלמת חודש העבר, (י) אבל לא ביום שני שהוא עקר ראש-חודש. (יא) יש שנהגין להתענות ערב ראש-חודש⁽⁶⁾ [וטוב שיהיה בפעם ראשונה שמתענה שאינו מקבלו עליו לעשות זאת לעולם, דשקא יאציע לו איזה פעם אנס ולא יוכל להתענות, לא יהיה עליו כגדר]. וטוב שמי שמתענה נהיה עצמו להשלים התענית עד הלילה, כן משמע מאלה רבה, ומקומות חלוקין יש בענין זה, והכל לפי כח האדם, וכן משמע במגן אברהם; מיהו, במקום שעושין ממנו תענית צבור וקורין יחול' והוא נהגה עמם, (יג) בנדאי צריך להשלים, ואפילו אם חל בערב-שבת. וכן לקמן סיומן תחסו סע"ף ב ובמשינה ברורה שם⁽⁷⁾. ויש נוהגין לעשות למתנה סדר יום-הכפורים קטן⁽⁸⁾ וטעם לשם זה הוא לפי מה דאיתא בפרי חדש, דמה"ר"ם קורדוויורו ז"ל היה קורא אותו "כפור קטן" לפי שבו מתקפרים עונות של כל החודש, דומיא דשעירי של ראש-חודש, וכדאמרין במסכת יומן פסוק לכל חולדותם, וכדכתב הבית יוסף בסיומן חג בשם הגאונים חתים, כי כניי 'תולדותם' קאי על החודשים, ודא לומר, כי עולות ראש-חודש היתה באה על תולדות ימי החודש, עד כאן לשון הפרי חדש. וכתב מהגאונים אברהם, דמנהג טוב לומר השליחות [הינו יום-כפור קטן] קדם תפלת המנהג, ובמקום שאומרים דברי-כבושים (יג) יאמרו ג"כ קדם תפלת המנהג⁽⁹⁾, ובזמננו המנהג לומר השליחות⁽¹⁰⁾ אחר תפלת המנהג⁽¹¹⁾. אם חל ערב ראש-חודש ביום-שבת (יד) מקדימין להתענות ביום חמישי; ואם חל ביום ששי, (טו) אותן שאומרים שליחות יתענו ביום חמישי⁽¹²⁾, ואתן שאין אומרים שליחות יתענו (טז) ביום ששי, ולענין השלמה, עין לעיל בסיומן רמז במשינה ברורה שער-קטן כא ושיעור קטן כב⁽¹³⁾. כתב בשו"ת מנחם עזריה: מי שמתענה בערב-ראש-חודש צריך למחר בסעודת הלילה, שלא יכנס בו לשהוא מצוה, (יז) והנהגה שלא לשהות אחר צאת הכוכבים, אבל על-פני פנים צריך להשלים למי שזוהו כן. וכן במגן אברהם שהביא עוד מנהגים אחרים בזה בשם שו"ת מנחם עזריה וסיעתו, ומסים, שכל אחד לפי מנהגו בזה בענין התענית, אין לשנותו להקל עד שיתיר לו נדרו. כתבו הספרים, דאף מי שאינו מתענה, מכל מקום מאחר שהוא יום אחרון של כל החודש, כמו ערב-ראש-חודש מכל השנה, ואז בנדאי יהיה לו יום החודש וזמן פסוקה לכל תולדותיו:

שער הציור

(1) מהגאונים. וכן באור הלכה, וכן מציית השלם: (ח) רוקח, ומכאן בבית יוסף, וכן כתב בתשובת רש"י חלק ג סיומן רמז: (ט) שבלי' לטות המוכא בבית יוסף, וכן כתב פרי חדש: (י) שם: (יא) מהגאונים ושא"י: (יג) שם: (יג) מהגאונים בסיומן תחסו: (יד) אחרונים: (טז) אלה רבה ובגני' יאציע ודבר חתים, ודלא מהגאונים: (טז) אלה רבה ודבר חתים: (יז) פרי חדש:

הלכות ראש-החודש סימן תיו

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ג]

לפי שלא פקדו נתינתו לעגלו⁽¹⁾, נתן להם ראש-החודש ליום-טוב⁽²⁾.

(11) ואף נשים שאינן נשואות, כתב האורחות חיים (ספינקא, ס"ק א) שאין להן לעשות מלאכה בראש חודש, כיון שגם הן לא חטאו בעגל. והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה אות (ג) כתב שרבים נהגו לדקדק בזה רק בנשואות, אולם יש נוהגים כן גם בפניות.

(12) וכן מי שנהג ללבוש בראש חודש בגדים יפים יותר מבגדי יום חול, כתב הסדר הדיוט (סדר כונתן ההלל בראש חודש ד"ה ואם שראוי לחוש למנהג זה ואין לבטלו. והיסוד ושורש העבודה (שער ט פ"ב) כתב שיש לשנות את בגדיו ב"ח שילבש איזה מלבוש חשוב, והגר"א (מעשה רב אות קנא) היה לובש ב"ח את הכובע של שבת.

[משנב ס"ק ד]

אָדעמא דְּהָכִי קָבִילוּ עֲלֵיהוּ לְנֶהְגֵּי⁽¹⁾ וכו', אֵין לָהֶם לְהִקָּל בְּשׁוּם מְלָאכָה⁽²⁾ וכו', וְיֵשׁ שְׂפָתָיו דָּהָא תָּלִי בְּמִנְהָג הַמָּקוֹם⁽³⁾ וכו', יֵשׁ שְׁנוֹהֵינִי לְהַתְעִנּוֹת עָרֵב רֹאשׁ-חֹדֶשׁ⁽⁴⁾ וכו', וְעַיִן לָקֵמַן סִימָן תַּקְסוֹ סְעִיף ב' בְּמִשְׁנֵה בְרִינָה שְׁמִי⁽⁵⁾.

(13) וגם כדי להשתכר, כתב הבית יוסף (ד"ה כתב רבינו ירוחם) שלא יעשו הנשים מלאכה שנהגו שלא לעשותה בראש חודש, וכן משמע בא"ר (ס"ק ה), וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ד הלכות ר"ח) לאסור גם לצורך פרנסתו. מאידך, הערוך השלחן (ס"י) כתב שמותר להן לעשות מלאכה ב"ח, כיון שלא קיבלו עליהן הנשים להפסיד את פרנסתן.

ואף לתפור בגדים ב"ח לצורך חתונה, כתב הלקט יושר (דיני ר"ח ענין א עמ' 68) שאסור.

ודבר האבד, ודיניו דבר שאם לא יעשהו עכשיו יבוא לידי הפסד, כתב המור וקציעה שמלאכה שאינה ממלאכת הנשים, אם אפשר יש לעשותה על ידי אנשים. מאידך, הא"א (בוטשאטש מהדו"ת) כתב שכל מלאכה שמותר לעשותה בחול המועד מותר לעשותה גם ב"ח, וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ד הלכות ר"ח).

(14) ובמנינו, יש מלאכות שנהגו הנשים שלא לעשותן ויש מלאכות שנהגו לעשותן. לענין תפירה וסריגה, מבואר בשו"ת שבת הלוי (ח"ו ס"ג ג) שנהגו לאסור, וכן בבית הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' קעז) ובבית הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א סכ"ב, דבר הלכה אות לד-לה) נהגו שלא לעשות מלאכות אלו בראש חודש.

ולענין כיבוס בגדים ביד, כתב המקור חיים (בקיצור הלכות ס"א) שהנשים היו נמנעות מלכבס כל כביסה, אפילו כלי לבן שלהן, אך מקורב רבו המקילים בזה, וכן בבית הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו שם) נהגו להקל. מאידך, בספר יוסף אומץ (דיני ר"ח אות תרפב) כתב שאין לעשות כביסה בראש חודש, וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות לד) הגרי"ש אלישיב (קובץ מבקשי תורה חייא עמ' מט) והגר"ח קניבסקי (קובץ מבקשי תורה ח"ד עמ' רלו). ומ"מ בשעת הצורך, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם) שאין נמנעים מלכבס בגד אחד בידיים.

ולכבס בגדים במכונת כביסה, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שאפשר להקל, כיון שאין בזה שום טירחה בשעת הכיבוס. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (שם) שאף במכונת כביסה יש

לאסור, ומ"מ הוסיף (הליכות חיים ח"ב פ"ב) שמותר שהאשה תכניס את הכביסה למכונה ודבעל רק יפעיל אותה. ובשו"ת אור לציון (ח"ג פ"א תשובה א) כתב שאף שמעיקר הדין מותר לכבס במכונת כביסה, מ"מ טוב שהאיש יפעיל את המכונה. ודעת הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ד הלכות ר"ח) שאין להתיר אף באופן זה שהבעל מפעיל את המכונה.

ולתלות כביסה, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאין להתיר לאשה לתלות כביסה ב"ח, אבל מותר לה ליבש אותה במכונת יבוש.

ולגחץ בגדים, בבית הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם סכ"ב, דבר הלכה אות לה) נהגו להימנע מגיהוץ, אך הוסיף שרבים מקילים בזה.

ולכבס בגדים לצורך ר"ח, כתב הא"א (בוטשאטש מהדו"ת) שמותר, וכמו בחול המועד שמעיקר הדין היה צריך להיות מותר, לולא הטעם שחוששים שמא יניח את הכיבוס לחול המועד ויכנס לחג כשהוא מנוול. והוסיף, שלפי זה גם שאר דברים שהם כעין כביסה, כגון גיהוץ וכדו', מותרים לצורך ר"ח. והגר"י קרליץ (חוט שני שם) הורה, שבגדי תינוקות שיש צורך בהם לבו ביום, מותר לכבסם ב"ח.

(15) ולמעשה, הורה הגר"י קרליץ (חוט שני שם) שנהגו הנשים איסור מלאכה ב"י הימים של ר"ח, וכן נהגו בבית הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם).

(16) ובענין קבלת התענית, כתב בביה"ל לקמן (סי' תקס"ב ד"ה שרגיל) שצריך לקבל תענית ביום שלפני ערב ראש חודש בתפילת מנחה וּבְיַדִיעֵבֶד שלא קיבל בתפילת מנחה, כתב במשני"ב שם (ס"ק כז) שיכול לקבלה כל זמן שהוא יום, כיון שאין מנהג קבוע להתענות בו אלא למקצת אנשים. אכן, מי שרגיל להתענות כל ערב ר"ח, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובה שם שם) שבסוף הספר) שדינו כמו שכתב המשני"ב שם (ס"ק יד-טו) לענין מי שרגיל להתענות בעשרת ימי תשובה יום או יומים שאינו צריך לקבל תענית, ואם כן הוא הדין לענין התענית בערב ר"ח.

ולתענות בערב ר"ח אייר, כתב לקמן (סי' תכס"ק י) שאין להתענות, כיון שבחודש ניסן אין מתענים, וכן בערב ר"ח טבת כתב לקמן (סי' תרפ"ו ס"א) שאין להתענות, כיון שחל בתוך ימי החנוכה (והוסיף, שלכן יש שנהגים להתענות קודם חנוכה, אך לכתחילה לא יעשה כן). ולתענות בערב ר"ח חשוון, המקור חיים (בקיצור הלכות בתחילת הסימן) כתב שתלוי הדבר במנהג, והביא שהש"ל"ה כתב שמתענים [וראה בדבריו שהוא הדין בערב ר"ח אייר, שלא כמובא במשני"ב], וכן כתב הכף החיים (ס"ק טז) שמתענים. וסיים המקור חיים, שאף לדעת הש"ל"ה הנ"ל שמתענים בהם, אם חלו ר"ח אייר או ר"ח חשוון ביום ראשון, לא יתענה ביום חמישי שלפניו.

(17) שם כתב (ס"ק יב) לענין המקומות שמתענים בערב ראש חודש, שקריאת 'יחל' ואמירת 'עננו' תלויות במנהג. והוסיף, שיש מקומות שנהגים שרק בתפילת מנחה קוראים קריאת 'יחל', ובה הש"ץ אומר 'עננו' בין ברכת גואל ישראל לרפאנו, וכשאר תעניות ציבור. ובטעם הדבר כתב, שבתפילת מנחה מרבנים בסליחות ויודיים, אבל לא בתפילת שחרית. אבל במקום שאין מנהג בזה, לא יקראו 'יחל' אפילו בתפילת מנחה, והש"ץ יאמר 'עננו' רק בברכת שומע תפילה.

מילואים הלכות ערובי תחומין סימן תמו תיו המשך מעמוד רפא

[משנ"ב ס"ק ב]

אָפּל אַם קָנְגוּ אָנְשִׁים, אֵין זֶה מִקְנֶה קָלָל¹⁰.

10) ולחטופו ולגורו צפורנים בראש חודש, כתב לעיל (סי' רס ס"ק ז) שיש מקומות שאין מסתפרים ואין גוזלים את הצפורנים בריח, ואפילו כשהל בערב שבת, כי כך צוה רבי יהודה החסיד.

וכשהל ריח אייר בשבת, כתב לקמן (סי' תצ ס"ק ז) שגם הנהגים איסור תספורת עד ל"ג בעומר, מימי יסלם להסתפר בערב שבת, ואף שהוא חיים הראשון של ריח [שהרי ריח אייר אינו יכול לחול בשבת וביום ראשון], מ"מ מותר כיון שיש כאן תוספת שמחה של שבת וריח, ובשיירי כנסת הגדולה (על הסוד סי' תצ אות ז) כתב, שלנהגים כצוה רבי יהודה החסיד גם באופן זה איסור להסתפר, וכן הורה הגרי" קניבסקי (בין פסח לשבתות פ"י הע' ז בשם הגרי" קניבסקי), אולם, הגרי"מ פיינשטיין (חובבא בספר הליכות שלמה ראש חודש פ"א ארחות הלכה הע' 90) הורה שבאופן זה שאי אפשר היה להסתפר קודם לכן, אפשר לחקל ולהסתפר, וכן הורה הגרי"ש אלישיב (הלכות חג בוג ספירת העומר פ"י הע' 51), משום שצוה רבי יהודה החסיד אינה מנהג קבוע, והרי כל שלא נהג איסור בזה אינו חייב לקיימו, לכן באופן זה אפשר להסתפר גם בריח, ודאזה מה שכתבנו לקמן סי' תצ ס"ק ח.

ומנהג זה שלא להסתפר בריח, הורה הגרי"ש אייערברג (הליכות שלמה שם הע' 87) אמור חן לאנשים חזן לנשים, וכן כתב הגרי"ש קניבסקי (הליכות חיים תשובה שכ"ב ש"כ), והוסיף שגם בליל ריח אסור, משום שספק סבבה לחומרא. מאידך, האשל אברהם (בוטשאטש, מהדיר) כתב לענין גזית ציפורניו, שכלל ריח אפשר לחקל יותר מאשר ביום.

וגם ילד שנעשה בן שלש בריח, דעת הגרי"ש קרליץ (חוט שני שבת חיד הלכות ריח) שלא לטפור (חאלאקא) בריח.

ואם בשוגג התחיל לגורו ציפורנים בריח, כתב הא"א (בוטשאטש, מהדיר) שם) שאינו צריך להפסיק.

לאומרו בעמידה משום שכתוב לגביו יחודש החד לכס', ודינו כמו בספירת העומר שלגביה כתוב יספרתם לכס' [היתה בעמידה משום שכתוב בה 'מחול חרמש בקמדי' (דברים טו ט), ודינו בקומה שהיא עמידה], ואם כן הוא חזין בכל מקום שכתוב 'לכס', צריך להיות בעמידה. תירוצו נוסף כתב בשו"ת אגרות משה (אריח ח"א סי' קמב), שהכוונה שאחרי שראש בית הדין אמר 'מקדש' בשיבה, וככל פסק דין שיש לאומרו בשיבה, היתה מצוה על העם למר 'מקדש' 'מקדש', ובדאי שהעם שדיו במקום מושב בית הדין עמדו. עוד כתב, שהוא כמו מצוות ללוב סוכה וכו' שלתחילה יש לקיימן בעמידה. והוסיף, שיתכן שאחרי שאמרו העם פעם אחת 'מקדש', דיו בית הדין אומרים עם העם פעמיים 'מקדש' בעמידה, ובאופן נוסף ביאר האדרי"ת (חובבא בישורון קובץ ב עמ' קסד), שהרי בזמן שבית דין קידשו את החודש הם היו תוקעים בשופר [וכמו שכתב רש"י (נדה לז, א ד"ה שיפודא)], ויש למר שכשם שמבאר בשופר לקמן (סי' תקפא סי"א) שיש לתקוע בעמידה, כך גם תקיעה זו היתה בעמידה.

[שע"צ ס"ק א]

שָׁמַם נֶשֶׁם מִי שֶׁשָּׁעָה נִסִּים נִזְכָּר קִטָּה¹¹ נְעוּד תְּפִלּוֹת שְׁקִי נִתְקַן קֶצֶת הַמַּיָּא לִקְרָא.

8) ובטעם הדבר שאומרים בו תפילת ימי שנעשה ניסים, כתב הלב"ש (סי' תבא סי"א) שקידוש החודש הרי היה המצוה הראשונה שבה נצטוו באותה מצרים, ולכן מתפללים על הגאולה בכל פעם שמברכים את החודש, ומשום כך, כתב חשערי אפרים (שער י' סליה) שטוב שגם הציבור יאמרוהו.

9) ובזמנות החורף, שבנטיח יחדשהו הקדוש ברוך הוא, וכו' מוסיפים 'לגשמים בעתם', כתב הגרי"ש קניבסקי (אש ישראל פליט הע' ח) שגם כשמברכים את חודש ניסן יש להוסיף 'לגשמים בעתם', וכן כשמברכים את חודש חשוון, כתב הגרי"ש דבליצקי (וחדח השמש, שבת סלי"א) שיש להוסיף 'לגשמים בעתם'.

הלכות ראש חודש תמו סימן תיו

המשך מעמוד 562

19) ובטעם הדבר, כתב לקמן (סי' תקעס ס"ק ז) שהוא כדי שיתפלל אחר כך בלב נשבר.

20) ובסוף סדר הסליחות המנהג למר את הוידי הגדול של רבינו ניסים, וכשאומרו ביחידות, כתב בשו"ת אגרות משה (אריח חיד סי' קי ד"ה שלישית) שאין למר את הקטע הרביעי שנתקן רק עבור הציבור. 'ברוך שם כבוד מלכותו וכו' שאומרים בקבלת עול מלכות שמים שבסוף תפילת יריב קטן, האם יש לאומרו דוקא בלחש, כתב הצ"ח (פסחים נו, א ד"ה נאמרוהו) לימוד וזאת על הנהגים לאומרו אפילו בקול, שדוקא באמצע קריאת שמע אין לאומרו בקול, משום שנחשב כחפס מפני שלא נאמר בתורה, אבל כאן שאומרו בפני עצמו ולא בתוך קריאת שמע, יכול לאומרו אפילו בקול. ועל דבר הצ"ח הקשה הגרי"ש אלישיב (ספר פניני תפילה עמ' עז), שאם בקריאת שמע אין אומרים אותו בקול משום הפסק, מה מועילה אמירתו בלחש, ולכן ביאר טעם אחר, ולפי טעמו בכל אופן יש לאומרו בלחש, גם בתפילת יריב קטן, והוסיף, שגם 'ברוך שם כבוד' וכו' שאומרים בסוף יאנא בכח' וכו' יש למר דוקא בלחש, והגרי"ש דבליצקי (וחדח השמש שם) כתב שכן מבואר גם בדברי הארי"ש בשו"ת הכוזבת (דף נז), ש'ברוך שם כבוד' וכו' שלאחר יאנא בכח' צריך למר בלחש, וכן כתב בספר עד יוסף חי (לבן איש חי, פרשת וארא סע' ד), והוסיף הבן איש חי (שם), שרית תורה לשמה סי' קצח שהוא חזין בכל מקום שאומרו דרך שבה יחדו וכגון שאומרו אחר שברך ברכה לבטלה, אמנם אם אומרו בדרך

[משנ"ב שם]

סָדֵר יוֹם הַפְּסוּקִים קָטָן¹² וכו', יאמר גם כן קָטָן תְּפִלַּת הַמִּנְחָה¹³, וכן מִנְחָה הַמִּנְחָה לִפְנֵי הַסְּלִיחוֹת¹⁴ אֶחָד תְּפִלַּת הַמִּנְחָה¹⁵ וכו', אֶתֵּן שְׁאוּמְרֵן סְלִיחוֹת יִתְּעֶנּוּ קִידִם תְּמִישִׁי¹⁶ וכו', וְלִעֲנֵן הַשְּׁלֵמָה, אֵין לְעִיל בְּסִינֵן רַמֵּם בְּמִשְׁנֵה בְּרִיחָה בְּרִיחָה קָטָן כֵּאֲשֶׁר קָטָן כֵּבֵשׁ¹⁷.

18) ובערב ראש חודש אלול, כתב המטה אפרים (סי' תקפא סי"א) שריים נהגים להתענות ולמר תפילת יום כיפור קטן כדי להזכין עצמם לתשובה, גם אלו שאינם נהגים כן כל ערב ריח, וחובבא בשם הגרי"ש קניבסקי (פניני רבנו הקהלות יעקב עמ' לט) שמקובל מאז ומתמיד שתפילת יום כיפור קטן מועילה לבטל גזרות קשות.

ואבל בתוך שבעת ימי אבלותו, כתב בשו"ת יחדח יעלה (יורד סי' שג) שיכול למר תפילת יריב קטן חוץ מהדירי. מאידך, הדברי שאול (יורד סי' שעו בסופו) כתב שכיון שריים אינם אומרים אותה, אינה כחלק מסדר התפילה ואין האבל יכול לאומרה, וכן הורה הגרי"ש אייערברג (הליכות שלמה ראש חודש פ"א סכ"ז הדבר הלכה אות מ). והוסיף הגרי"ש אייערברג, שלא יאמרו בבית האבל תפילת יריב קטן גם מי שהחל לאומרה בכל ערב ריח.

ובעל ברית חזון בתוך שבעת ימי המשתה שלו, דעת הגרי"ש אלישיב (אש ישראל פליט הע' כז) שרשאים למר תפילת יריב קטן, מאידך, הגרי"ש קניבסקי (אש ישראל שם) כתב לענין בעל ברית שלא יאמר משום שיום זה הוא יום טוב שלו.

מילואים הלכות ראש חודש סיומן תיו המשך מעמוד הקודם

(22) ובטעם הדבר כתב לקמן (סי' תקנ ס"ק יא), שאין לומר סליחות וידידים בערב שבת במנחה.

(23) שכתב שם (ס"ק כא) שהכרעת הרמ"א לענין תענית שחיד גזר על עצמו בערב שבת, שמעיקר הדין אינו צריך לחשלים, והתענית היא רק עד שיצאו הציבור מבית הכנסת, ואפילו אם מקדימים להתפלל ערבית של שבת מפלג המנחה, אלא שעדיף שבקבלת התענית יפרש שאינו מתענה אלא עד א.ו.

הוסיף (שם ס"ק כב), שלענין תענית בערב ראש חודש שחל בערב שבת, יש לחלק בין אם בפעם הראשונה שחל להתענות בערב ירח חלה התענית בערב שבת, לבין אם חלה באמצע השבוע, והנה מה שכתבנו שם.

לימודו וכדו' יכול לאומרו לכתחילה בקול רם, מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (דעת נוטה, ק"ש דע' 28) לענין 'בזך' שם כבוד' וכו' לאחר ברכה לבטלה, שיכול לאומרו בקול, וכן לענין אמירת 'בזך' שם כבוד' וכו' בתפילת יום כיפור קטן דעתו (מנהגי בית הכנסת חזון איש (לדומן) פ"ו סעי' א) לאומרו בקול.

(21) והסליחות הפוסטים שגוזגלים לומר לפני תפילת מנחה, כתב הגרי"ח קניבסקי (אשוי ישראל פליט דע' כט) שלא יתחילו לאומרם קודם שהגיע זמן תפילת מנחה, כיון שזמן מנחה הוא עת רצון.

ואם לא סימנו את תפילת יריב קטן עד השקיעה, הורה הגרי"ח אלישיב (קובץ מבקשי תורה ה"ג עמ' ט) שאפשר לסיימה אף אחר השקיעה, כיון שאינה כתרומה.

הלכות ראש חודש סיומן תב תכא תכב

המשך מעמוד דפג

סיומן תכב

סדר התפילה והלל בראש-חודש

[משנ"ב ס"ק א]

ואומר 'עלה נבוא' וכו', ולא תשיב הפסק פנין שהוא צריך תפילה⁽¹⁾. וגם המתפלל ערבית מבעד יום, כתב לעיל (סי' קח ס"ק כא) ולקמן (סי' תכד ס"ק ב וסי' תרגז ס"ק ד ובשע"צ שם ס"ק ו) שאומר יעלה יבוא, המתפלל ערבית במצאוי ראש חודש מבעד יום, משמע לקמן (סי' תכד שם) שאין צריך לומר 'יעלה יבוא' כיון שכבר עשהו חל.

(2) ואף להכריז בחנוכה ובפורים על הגוים, כתב לעיל (סי' רלו ס"ק ו) שמוחר ואינו נחשב להפסק, אף על פי שאם שכח לאומרו אינו צריך לחזור.

ולתגביה קולו באמצע תפילת הללש כשמוציא ליעלה יבוא, כדי להוכיח לציבור לאומרו, הורה החזו"א (אחרות רבנו חיג עמ' רה, דעת נוטה תפלה תשובה קמו, שלא יעשה כן, משום שאין זה דרך ארץ לתפילה. והוסיף הגרי"ח קניבסקי (שם), שמימי המנהג לחקל בזה, וגם החזו"א לא אמר שהדבר אסור אלא שאינו דרך ארץ, וכן הורה הגרי"ח אלישיב (פניני תפילה עמ' פד) שמוחר לתגביה קולו, כיון שהוא לצורך התפילה. מאידך, דעת הגרי"ח איערבך (הליכות שלמה תפלה, פ"ח אחרות הלכה דע' 20) שלא יעשה כן אחר מהמתפללים מפני שהדבר מבחנה, אלא דוקא השיץ או השמש יעשו כן.

[שע"צ ס"ק א]

והנהגה פ"ח קניש [למפלה]⁽³⁾.

(3) חזקא בתפילת ערבית, אבל בתפילת שחרית, כתב לעיל (סי' רלו ס"ק ד) שאסור להכריז, כיון שסמיכת גאולה לתפילה בתפילת שחרית חמורה יותר מבתפילת ערבית.

[משנ"ב ס"ק ב]

נפיי איתו חזק⁽⁴⁾.

(4) הוסיף שם (ס"ק ט) שכיון שאינו צריך לחזור, אם חזר הרי זה נחשב להפסק בתפילה.

ואם נזכר ששכח יעלה יבוא' לאחר שאמר 'השם', וחשב שהדין הוא שצריך לחזור ולכן סיים 'למחני חוקיך', כתב הגרי"ח קניבסקי (אשוי ישראל פליט דע' לו) שיאמר עכשיו יעלה יבוא'.

(יריד סי' שטא) והדעת תורה (סי' רכז ס"ג) שמוחר לבדך, משום שאין זה צידוק הדין אלא ברכת השבחה, וכן הורה החזו"א (ויניס והנהגות פ"ו ס"ז). אמנם, בספר אחרות רבנו (חיג עמ' קמא) הובא, שהגרי"ח קניבסקי שאל את החזו"א אם יבדך ברכה זו בתשעה באב, ולא ענה לו, אף דעת הגרי"ח קניבסקי שהמבדך לא הפסיד, ומימ ביקש מאחר שבידך ויציא אותו.

(7) וכמו שהוסיף הא"ד (ס"ק ב), שבין יום כיפור לסוכות וכן מראש חודש סיון עד שבתות אפשר לומר צידוק הדין.

[שע"צ ס"ק ב]

והשקטתי סקנו חלש ניסן דהשיגו הנאליה וקח, ע"ן שם⁽⁵⁾.

(8) שכתב (בסיק ב) שבחודש ניסן אפשר לומר צידוק הדין על תלמיד חכם, כיון שאיסור זה הוא רק מנחה.

[משנ"ב ס"ק ג]

אכל בדין השקטות יכול לומר צידוק הדין וקניש⁽⁶⁾.

(9) וקחל שהתפללו ערבית מבעד יום, כתב המקור חיים (בקצור הלכות) שאין אומרים אחרי התפילה צידוק הדין, ואפילו קודם שקיעת החמה, וכן כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק א).

[שע"צ ס"ק ג]

דגם שם ספר פ"ח טקטשוח⁽⁷⁾.

(10) ולענין מנהג ירושלים, כתבנו לעיל (סי' קלא ס"ק יח) בשם הגרי"ח אלישיב והגרי"ח איערבך שהמנהג שלא נפלים על פניהם לאחר שקיעת החמה, ואם כן לכאורה לפי זה גם צידוק הדין אין לומר לאחר שקיעת החמה (דע' חפני ברוך עמ' תק).

סיומן תכא

הריאת 'ובראשי חודשיכם' קדם פסוקי דזמרה

[משנ"ב ס"ק א]

קדי לפקסם שהוא ראש-חודש⁽¹⁾.

(1) חזעטם בפרטום זה, כתב המחציה"ש (ס"ק א, ולעיל סי' מה ס"ק א) שהוא כדי שלא יערערו על קידוש החודש שעל ידי בית דין, כיון שרוב האנשים לא ראו את חידוש הלכנה, וגם כיום שאין מקדשים על פי בית דין, מימ נחזים אנו כמנהג אבותינו. והערוך השולחן (ס"א) כתב, שהוא כדי שמיכרו לומר יעלה יבוא'.

(6) ב'ית'י'ס'פ ו'מג'ן א'ב'ר'כ'ם: (3) כן הוא כ'ת'ב ה'פג'ן א'ב'ר'כ'ם ב'מ'ה ש'ס'ס מ'ה'ר'מ'ע ד'ל'א ל'פ'י'נן מ'נ'י'הו ב'ע'ל'מ'א, ו'כ'ן ה'ו'א ב'ה'ר'א ש'ם ב'ס'י'מן ע'ט, ו'ש'ל' ד'ב'ר'י ה'מ'פ'צ'י'ת'ה'ש'ל' ש'ה'י'א ד'ב'ר'י ה'מ'ג'ן א'ב'ר'כ'ם ל'כ'נ'ה א'ח'ר'ת ו'ג'ם ל' ע'ק'ר ד'ב'ר'י' ו'ש' ל'פ'ק'ע' ט'ו'ב'א, ש'כ'ב' ד'ב'ו'ר'י'מ'י'ש'י'א' ש'ה'י' מ'מ'ע'נ'ן ו'ל'א מ'ל'ש'י'מ'א, ו'ש'ל' ד'ח'ק, ב'ה'ר'א א'ת'א' ש'ם ב'ית'י'ס'פ ב'ש'ם ה'ר'ק'ו'ש' ש'י'א ק'ו'ר'ן ב'מ'ג'נ'ה ו'י'ח'ל' ר'ד'ש'ו, ו'מ'ג'ו'ן א'ב'ר'כ'ם ב'ס'ו'ף ה'ש'ע'ר ב'ש'ע'ר ד'ס'ב'י'נ'א ל'ה ל'ד'י'ל'ק'א, ו'ב'ק'ו'ם ש'ק'ו'ר'ן ו'י'ח'ל' ד'ר'ד' ל'ה'ש'ל'י'ם, ג'ם ב'ב'ח' ב'ס'י'מן ח'ק' ב'כ'ר'א ב'ה'ר'א ל'ע'ן ו'י'ר'מ'י'ש'י'א' ש'ה'י' מ'מ'ע'נ'ן ו'ש'ל'ש'י'מ'ן, ו'מ'ה ש'כ'ב' מ'ג'ו'ן א'ב'ר'כ'ם י'מ'י'הו ט'ו'ף פ'ר'ק ק'מ'א ד'ב'ר'ו'ר'י' ו'כ'ו', ה'ו'א מ'ל'מ'א ב'א'נ'פ'י נ'פ'ש'ה ו'א'ד'ב'ר'י מ'מ'ס'ב' ק'א'י, ו'ד'ע ע'וד, ד'ב'מ'ג'ן א'ב'ר'כ'ם ל'ש'ם ט'ע'ת'י'ס'ו'פ'ה, ו'צ'ר'ד' ל'ו'מ'ר' ט'ו'ף פ'ר'ק ג' ד'ב'ר'י ש'ק'ו'ר'ן ו'מ'ו'כ'ן ו'כ'מ'ו ב'ש'א'ר ה'מ'פ'צ'י'ת'ה'ש'ל'ק, ע'י'ן ש'ם: (4) מ'ג'ן א'ב'ר'כ'ם: (7) כ'ן ב'פ'ר'י ח'ד'ש' ו'י'ו'ד'ה'ר'א ס'י'מ'ן ר'ט'ו ב'כ'ב'א'ר א'ת'א' ו'ה'ש'ל' ל'א' ו'ה'ח'ז'י'לו מ'ר'אש'ט' (מ'ו'כ'א) כ'ן פ'ת'ב ה'ר'י'ט'י'כ'א' מ'ס'ת'א' ג'ו', ו'ז'ע'ן ש'ם ש'ה'ב'י'א פ'ר'ו'ש' ש'ם מ'ק'ו'ש'י'ם, ד'א'פ'ו'ש' י'ד'ע'ו ש'י'ח'ל'ה'ר'א ח'ד'ש' נ'פ'י' ח'ל'א' ק'ו'ם ש'ע'ל'ל'י'ש'י'א' ו'ל'א ו'ה'ח'ז'י'לו מ'ר'אש'ט' (מ'ו'כ'א) כ'ן ש'ם ש'ה'א'ר'י'ד, ו'מ'ג'ל' מ'ק'ו'ם ל'ד'י'נ'א ה'ס'כ'י'ם ל'מ'ה ש'ה'ע'פ'ק'ו' ב'מ'י'ם, ו'כ'ן מ'ו'כ'ב' ד'צ'ע'ת' ה'ט'ו'ר ש'כ'ת'ב ג'פ'י' ח'י'ד'י' ש'פ'ו'ת'ח'ן ל'ו' ב'ח'נ'ק'ה, ש'א'ו'מ'ר'י'ם ל'ו' א'לו ד'ע'נ'ע'ת' ש'י'ח'ל'ה'ר'א ש'ח'ד'ש'י', ה'ר'י' מ'ז'ר'י' ב'ש'ל'א' ע'ל'ה' ל'ע'ן ד'ע'מ'ם, ו'כ'ן ה'ס'כ'י'ם ב'פ'ר'י ח'ד'ש' ו'ד'ו'ק'א ב'כ'ו'ן ו'ה' ח'ל' ו'נ'ח'ט'ה'ם, ו'מ'ה ש'ר'צ'ה' ל'ד'י'ק' ל'ח'פ'ס' מ'ז'ה מ'ד'ב'ר'י ו'ה'ח'ז'י'לו מ'ר'אש'ט' (מ'ו'כ'א) כ'ן ש'ם ש'ה'ב'י'א ש'ב'ר'י'ט'כ'א, כ'כ'ר ד'ח'ה' נ'ב'ה'ר'ש'ל'ו'ם, ו'כ'ן ש'ש'ע'ת' ה'כ'י'א ב'ש'ע'ר'י'ת'ח'ש'ו'ב'ה' ב'ש'ם ש'כ'ת'ב ג'פ'י' ח'י'ד'י' ש'פ'ו'ת'ח'ן ל'ו' ב'ח'נ'ק'ה, ד'ב'ש'ע'ת' ע'לו ל'ע'נ'ע'ת'ה'ם, מ'ד'י'נ'א מ'פ'ס'י'ק'י', ו'ה'ר'י'ט'י'כ'א' ה'ג'י'ל' ל'ש'נ'י' ה'פ'ר'ו'ש'י'ם ו'כ'ן ט'ו'ר'ו'ם ל'ח'פ'ס' ל'ה'פ'ס': (1) כ'ן פ'ת'ב ה'פ'ר'י ח'ד'ש' ו'ה'ש'ל' ל'א' ח'ב'ו'ב' ל'ע'ן ב'כ'ב'א'ר א'ת'א' ו'ה'ש'ל' ד'ב'ר'י ח'ד'ש'ט'ו'פ'ת' ב'ש'ל'ה'י' פ'ר'ק ג': (1) ה'ו'א ל'ש'ו'ן ה'מ'ג'ן א'ב'ר'כ'ם ש'ם, ו'ה'ת'מ'י'ק'י'הו'ה' ת'א'ח'ו'י'ם, ו'ל'א, ד'ה'ר'י' ב'ית'י'ס'פ ה'ס'כ'י'ם ל'ד'ע'ת' ר'ש'י' ד'ב'ח'י'ד' ש'א'ר'ע' ב'ו' א'ש'ט' ח'ד'ש'ט'ו'פ'ת' ב'ש'ל'ה'י' י'ו'ם א'ח'ר: ו'ת'ח'פ'ס'ו'ת' א'ר'צ'י'ה, ד'א'ז'ל'י' ב'ש'י'ט'ר' ר'י' ד'מ'ח'מ'י'ר' ז'ם ב'ח'י'ה'י', א'כ'ל ל'ד'ר'ו'ן ק'ש'ה', ו'א'פ'ש'ר' ל'ד'ע'ל'ע'ן ז'ה' ח'ח'מ'י'ר'ו' ב'ג'ו'נ'ת' צ'צ'ו'ר: (2) ה'ו'א ב'ה'ר'א מ'ז'ה נ'ב'ה'ה' ו'כ'ן ד'י'נ'א א'ש'ט'ו'פ'ת' צ'צ'ו'ר ב'כ'י'י' ח'ד'ש'ט'ו'פ'ת' ב'כ'ב'י'א, ו'מ'כ'ב'א'ר ב'ה'ר'א ב'מ'ס'ב'א':

הלכות ראש־חֹדֶשׁ סִימָן תיח

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה מנהג טוב]

דמסתפקא דבליילה מפרים בקלאכה⁽²⁴⁾.

חדש, כתב השו"ע לעיל (סי' קפח ס"ז) שאינו צריך לחזור. וביאר המשנ"ב שם (ס"ק כו), שדוקא בשבת ויום טוב, כיון שחייבים לאכול בהם פת נחשב חיוב ברכת המזון כקבוע בהם, אבל בראש חודש, אף שאסור להתענות בו, מ"מ אינו חייב לאכול בו פת, ולכן לא נחשב חיוב ברכת המזון כקבוע בו. וראה מה שכתבנו שם. אכן לכתחילה, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תיט ס"ק א) שיותר טוב שיאכל פת לשם סעודת ראש חודש.

[שעה"צ ס"ק ה]

ידדוקא בקגון זה חל גזנתם⁽⁴⁾.

(4) אמנם, במשנ"ב לקמן (סי' תקעב ס"ק ד) סתם וכתב שיש אומרים שאם לא עלה על דעתם שבהמשך הימים יחול ראש חודש, אף אם התחילו להתענות מפסיקים, ולא הביא שיש חולקים על זה.

[משנ"ב ס"ק ה]

קבש"א תענית⁽⁵⁾ וכו', ומפסיקין בראש־חג⁽⁶⁾.

(5) ולענין קריאת התורה כשהציבור מתענים בראש חודש, כתב הרמ"א לקמן (סי' תקסו ס"א) שבתפילת שחרית יקראו את הקריאה של ראש חודש, ובתפילת מנחה יקראו את הקריאה של תענית ציבור 'ויחל משה'. ובמשנ"ב שם (ס"ק ו) כתב, שבדיעבד אם קרא בשחרית את הקריאה של תענית ציבור, אין מחזירים אותו, שיש לסמוך על הירושלמי שסובר שאף לכתחילה זו היא הקריאה שקוראים כשמתענים בראש חודש.

ולענין אמירת הלל כשמתענים בראש חודש, כתב הכף החיים (שם ס"ק יג) בשם הריטב"א שבאופן זה אין אומרים הלל.

(6) אמנם בשעה"צ לקמן (סי' תקעב ס"ק ב) כתב, שלא הביא דין זה כיון שכל הפוסקים כתבו שאין מפסיקים את התענית בראש חודש ומתענים גם בו. וסיים, שמצא שגם המאמר מרדכי כתב שאין לזוז מדברי השו"ע.

[ביה"ל ד"ה ראש חדש אסור]

דקל דאסור לאתענויי בהו, שעות נמי אסידא⁽⁷⁾.

(7) דוקא שקיבל עליו תענית שלא לאכול והתענה כמה שעות, אבל אם לא קיבל עליו תענית ורק מתעכב מלאכול כמה שעות, כתב הכף החיים (ס"ק ג) שאין זה בכלל תענית. ובשו"ת אור לציון (ח"ג פ"א תשובה א) כתב, שנראה שהאסור להתענות בו הוא כמו דין תענית בשבת, שכתב השו"ע לעיל (סי' רפח ס"א) שאין להתעכב מלאכול עד שש שעות של היום. וראה מה שכתבנו שם ס"ק א.

סימן תיח

דין תענית בראש־חֹדֶשׁ

[משנ"ב ס"ק א]

אסור וכו'⁽¹⁾. ואנשי קהלה קדושה ויומיי"ש"א מתעניין בראש־חג⁽²⁾ סין⁽²⁾.

(1) ואף בליל ראש חודש, מבואר לעיל (סי' תיו ס"ק ד) שאסור להתענות, ולכן כתב שם, שאף מי שמתענה בערב ראש חודש ונוהג להשלים את התענית עד צאת הכוכבים, צריך לאכול מיד בצאת הכוכבים, כדי שלא להיכנס לראש חודש כשהוא בתענית.

ומי שיום היארצייט על אביו או אמו חל בראש חודש, כתב השו"ע לקמן (סי' תקסח ס"ט) שיתענה ביום שלמחרת ראש חודש, והרמ"א כתב (שם) שאינו צריך להתענות כלל.

וחתן וכלה שיום חופתם חל בראש חודש, כתב לקמן (סי' תקעג ס"ק ט) שלא יתענו, חוץ מראש חודש ניסן ואב שבהם עליהם להתענות [אלא שבראש חודש אב לכתחילה אין נושאים נשים]. וראה הערה הבאה.

(2) ולהתענות בראש חודש ניסן ואב, כתב השו"ע לקמן (סי' תקפ סעיף א-ב) שיש מי שאומר שראוי להתענות בהם, משום שבראש חודש ניסן מתו בני אהרן ובראש חודש אב מת אהרן, והרמ"א כתב (שם) שמ"מ טוב שלא להשלים את התענית. והמשנ"ב שם (ס"ק א) כתב, שכיון שיש ראשונים הסוברים שאין להתענות בהם, ומאידך יש הסוברים שתענית זו נתקנה בימי חכמי התלמוד, לכן בעל נפש יחמיר על עצמו ויתענה. וסיים, שמי שאינו רגיל להתענות בהם, אף אם אירעה לו איזה צרה ורוצה להתענות בראש חודש ניסן, אסור לו להתענות, משום שתמיד נוהג בו איסור תענית. וראה מה שכתבנו להלן ס"ק יד.

[משנ"ב ס"ק ב]

שפלו אכל פרות יצא ואין צריך דוקא פת⁽³⁾.

(3) ומטעם זה, אם שכח לומר 'יעלה ויבוא' בברכת המזון של ראש